

ენათმეცნიერება Linguistic

ქონა-ყოლა ზმნათა ზმნისწინიანი ფორმების ფლექსიური ანალიზი

თამარ მახარობლიძე

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი
თბილისი, საქართველო

e-mail: tamar.makharoblidze@iauni.edu.ge

<https://doi.org/10.52340/lac.2025.35.08>

SJIF 2026: 8.679

ქონა-ყოლა ზმნები თავისებური ზმნებია, სადაც ფლობის ობიექტის მიხედვით არის ზმნის ლექსიკური ძირი წარმოდგენილი შესაბამისი კლასის კატეგორიის მიხედვით: სულიერის შემთხვევაში – ყოლა, ხოლო უსულოს შემთხვევაში – ქონა. პოსესორი აქტანტი არის ბრუნვაუცვლელი ირიბი ობიექტი მიცემით ბრუნვაში, ხოლო ფლობის ობიექტი არის გარდაუვალი ზმნის ბრუნვაუცვლელი გრამატიკული სუბიექტი სახელობით ბრუნვაში. ამ ზმნებში რეალური და გრამატიკული სუბიექტები ერთმანეთს არ ემთხვევა, რაც ხშირად საფუძვლად ედება აღნიშნული ფორმების მცდარ ინტერპრეტაციას ინვერსიულ ფორმებად. ეს არის მედიოპასიური ზმნები, რომელთაც აკლიათ მეორე სერიის ფორმები.

ზოგადად, ქონა-ყოლა ზმნები უზმნისწინია, თუმცა გვხვდება ზმნისწინიანი ფორმები, სადაც შეცვლილია ზმნების სემანტიკა. ზმნისწინიანი ფორმები გამოიყენება მოტანა-წაღება და მოყვანა-წაყვანა ზმნათა მონაცვლე ფორმებად აწმყოს წრის მწკრივებში. ამ ზმნათა ფლექსიისას თავს იჩენს რიგი თავისებურებებისა. უპირველეს ყოვლისა, უნდა აღინიშნოს ის გარემოება, რომ კი ხდება ლექსიკურ ძირთა შენაცვლება, მაგ. მოიტანს მყოფადის ფორმა აწმყოში იქნება მოაქვს, მაგრამ ამ ჩანაცვლების დროს ქონა-ყოლა ზმნათა ზმნისწინიანი ფორმები საკუთარ მორფოლოგიას ინარჩუნებენ. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ზმნისწინი ცვლის ლექსიკურ შინაარსს და ზმნა ხდება აშკარად გარდამავალი, მაგრამ გრამატიკული სურათი არ იცვლება და არც პირის მატება არ ხდება. მნიშვნელოვანი თავისებურებებია ის, რომ პირველ სერიაშივე განსხვავებულია პარადიგმის შიგნით სურათი. აწმყოში ზმნაში მომაქვს მე ის – მე ირიბი ობიექტია, ის სუბიექტი, ხოლო მყოფადში მოვიტან მე მას – მე სუბიექტია და მას პირდაპირი ობიექტი. ამ ტიპის ცვლილებებით ხდება ფლექსიის კანონებიდან გადახრა.

საკვანძო სიტყვები: ქონა-ყოლა ზმნები, ზმნისწინიანი ფორმები, ფლექსიური ანალიზი

ქონა-ყოლა ზმნები თავისებური ზმნებია, სადაც ფლობის ობიექტის მიხედვით არის ზმნის ლექსიკური ძირი წარმოდგენილი შესაბამისი კლასის კატეგორიის მიხედვით: სულიერის შემთხვევაში – ყოლა, ხოლო უსულოს შემთხვევაში – ქონა. პოსესორი აქტანტი არის ბრუნვაუცვლელი ირიბი ობიექტი მიცემით ბრუნვაში, ხოლო ფლობის ობიექტი არის გარდაუვალი ზმნის ბრუნვაუცვლელი გრამატიკული სუბიექტი სახელობით ბრუნვაში. ამ ზმნებში რეალური და გრამატიკული სუბიექტები ერთმანეთს არ ემთხვევა, რაც ხშირად საფუძვლად ედება აღნიშნული ფორმების მცდარ ინტერპრეტაციას ინვერსიულ ფორმებად. ეს არის მედიოპასიური ზმნები, რომელთაც აკლიათ მეორე სერიის ფორმები.

ქონა ზმნას აქვს ნაკლები პარადიგმა ყველა მწკრივში, რასაც განაპირობებს ფლობის ობიექტის კლასის კატეგორია. უღლებას აკლია პირველი და მეორე პირის შესაბამისი ფორმები, რადგანაც პირველი და მეორე პირი მხოლოდ სულიერის კატეგორიას განეკუთვნება. უღლება

შესაძლებელია მხოლოდ ირიბი ობიექტის მიხედვით, გრამატიკული სუბიექტი აქ უცვლელი მესამე პირი იქნება: მაქვს, გაქვს, აქვს, მრ.რ.გვაქვს, გაქვთ, აქვთ (აწმყო).

ყოლა ზმნას კი აქვს სრული პარადიგმა მეშველზმნიანი ფორმებით აწმყოში:

S/Oind.	I მხ.	II მხ.	III მხ.	I მრ.	II მრ.	III მრ.
I მხ.	-----	გყა/ევარ	ვყა/ევარ	-----	გყავა/ერთ	ვყა/ევარ
II მხ.	მყა/ევხარ	-----	ყა/ევხარ	გვყა/ევხარ	-----	ყა/ევხარ
III მხ.	მყავს	გყავს	ჰყავს	გვყავს	გყავთ	ჰყავს
I მრ.	-----	გყა/ევართ	ვყა/ევართ	-----	გყა/ევართ	ვყა/ევართ
II მრ.	მყა/ევხართ	-----	ყა/ევხართ	გვყა/ევხართ	-----	ყა/ევხართ
III მრ.	მყვანან	გყვანან	ჰყავთ	გვყვანან	გყვანან	ჰყავთ

როგორც პარადიგმის ამ ფრაგმენტიდან ვხედავთ, პირველ და მეორე პირებთან ძირეულ მორფემაში შესაძლოა იყოს *ა* ან *ე* ხმოვანი (გვყავარ ან გყევარ). მეორე სერიის ფორმები ამ ზმნას არ გააჩნია, *ყოლა* ზმნაში აწმყოს ფორმების *ყავ* ძირი მესამე სერიაში იცვლება ყოლ ძირეული მორფემით.

ზოგადად, *ქონა-ყოლა* ზმნები უზმნისწინაა, თუმცა გვხვდება ზმნისწინიანი ფორმები, სადაც შეცვლილია ზმნების სემანტიკა. ზმნისწინიანი ფორმები გამოიყენება *მოტანა-წაღება* და *მოყვანა-წაყვანა* ზმნათა მონაცვლე ფორმებად აწმყოს წრის მწკრივებში. *მოტანა-წაღება* და *მოყვანა-წაყვანა* სემანტიკის ზმნები სივრცეში გადაადგილების აღმნიშვნელი ზმნებია და, შესაბამისად, მათ შეუძლიათ დაირთონ სხვადასხვა სივრცითი კონტენტის მქონე ზმნისწინები და უჩვენონ განსხვავებული გეზი და ორიენტაცია. ასეთივე სივრცითი სურათი იქნება აწმყოს მწკრივებშიც, სადაც ამ ზმნებს *ქონა-ყოლა* ზმნები ჩაენაცვლება. უნდა აღინიშნოს, რომ *ქონა-ყოლა* ზმნათა ზმნისწინიანი ფორმები აღარ გამოხატავს ფლობის პირველად ლექსიკურ სემანტიკას. ეს უკვე ლექსიკურად ი უკვე აგანსხვავებული ზმნებია. ამ ლექსიკურ სხვაობას და ფუძეთა მონაცვლეობას აღნიშნავს ა. შანიძე (შანიძე, 545-546). ამ ზმნათა ფლექსიისას თავს იჩენს რიგი თავისებურებებისა. უპირველეს ყოვლისა, უნდა აღინიშნოს ის გარემოება, რომ კი ხდება ლექსიკური ძირთა შენაცვლება, მაგ. მყოფადის *მოიტანს* ფორმა აწმყოში იქნება *მოაქვს*, მაგრამ ამ ჩანაცვლების დროს *ქონა-ყოლა* ზმნათა ზმნისწინიანი ფორმები საკუთარ მორფოლოგიას ინარჩუნებენ. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ზმნისწინი ცვლის ლექსიკურ შინაარსს და ზმნა ხდება ამჟამად გარდამავალი, მაგრამ გრამატიკული სურათი არ იცვლება და არც პირის მატება არ ხდება.

აქვს/ჰყავს – მოაქვს/მოჰყავს, შეაქვს/შეჰყავს, გადააქვს//გადაჰყავს და სხვ.... ყველა ამ ზმნასთან ორი პირია წარმოდგენილი თავისი მარკერებით. რაც აქვს ან გადა/შემო/მიაქვს/ჰყავს, ის არის სუბიექტი და ვისაც აქვს ან გადა/შემო/მიაქვს/ჰყავს, ის არის ირიბი ობიექტი. სემანტიკური პირდაპირი ობიექტი რეალურად არ არის ასახული ზმნის მორფოლოგიაში და *ქონა-ყოლა* ზმნათა ზმნისწინიანი ფორმები ვერ იძლევა გარდამავალი ზმნის მორფოლოგიურ სურათს. მნიშვნელოვანი თავისებურებაა ისიც, რომ პირველ სერიაშივე განსხვავებულია პარადიგმის შიგნით სურათი. აწმყოში ზმნაში *მომაქვს* – მე ირიბი ობიექტია, ის სუბიექტი, ხოლო მყოფადში *მოვიტან* – მე სუბიექტია და მას პირდაპირი ობიექტი. მეორე და მესამე სერიაში ასევე გრძელდება ჩვეულებრივი გარდამავალი ზმნის უღლების ფორმატი: *მოვიტანე მე ის* – მე სუბიექტია და ის პირდაპირი ობიექტი; *მომიტანია მე ის* – აქ მე ინვერსიული სუბიექტია და ის კი – პირდაპირი ობიექტი. ასეთი მოდელით მუშაობს ყველა ზმნა, რომელთაც *ქონა-ყოლა* ზმნათა ზმნისწინიანი ფორმები ჩაენაცვლებათ აწმყოს მწკრივებში. ამ ტიპის ცვლილებები, ფაქტობრივად, არღვევს ფლექსიის კანონებს, მაგრამ ეს არის ენობრივი მოცემულობა და ამით არის ძალიან საინტერესო ეს მორფოლოგიური გამონაკლისი.

აღსანიშნავია, რომ *მო-* ზმნისწინიან *ქონა* ზმნის ფორმებს აქვთ ორი ალტერნატივა: *მომაქვს* – *მოვიტან*, სადაც აქცენტია მოქმედების შედეგზე და *მომაქვს* – *წავიღებ*, სადაც აქცენტია მოქმედების დასაწყისზე და არა საბოლოო შედეგზე.

ყოლა ზმნის ზმნისწინიან ფორმებს *ყვან* ენაცვლება: შემყავს - შევიყვან. აქაც იგივე მორფოლოგიური სურათია, რომელზეც ზემოთ ვისაუბრეთ.

და- ზმნისწინიან *კონა/ყოლა* ზმნის ფორმებს ხშირად ტარ ძირეული მორფემა ენაცვლება სხვა მწკრივებში. ეს ფორმა (*ტან* და *ყვან* ძირებისგან განსხვავებით) არ განასხვავებს ობიექტის კლასის კატეგორიას: შდრ.: *დამაქვს წიგნები, დამყავს ბავშვები* და *(და)ვატარებ წინებს, (და)ვატარებ ბავშვებს*. აქ ისიც ინდა აღინიშნოს, რომ ფორმას *(და)ვატარებ* ასევე აქვს აწმყო დროის გაგებაც და დასაშვებია მისი გამოყენება აწმყოს მწკრივებშიც. ამრიგად, გვაქვს პარალელური ფორმები აწმყოს წრეში: *დამაქვს//დამყავს, დამქონდა//დამყავდა, დამქონდეს//დამყავდეს* და *(და)ვატარებ, (და)ვატარებდი, (და)ვატარებდე*.

კონა-ყოლა ზმნათა ზმნისწინიანი ფორმები შინაარსობრივად გარდამავალი ფორმებია, თუმცა მორფოლოგიურად ეს არის გარდაუვალი ზმნები. ზოგადად, ზემოთ აღწერილი ტიპის თავისებურებები ძალზე იშვიათია გამონაკლისების მორფოლოგიაში ტიპოლოგიური თვალსაზრისითაც, რადგანაც აქ ადგილი აქვს ფლექსიის ძირითადი კანონების რღვევას.

ლიტერატურა:

- თ. მახარობლიძე ლინგვისტური წერილები –I, საქართველოს საპატრიარქოს წმ. ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტი. თბილისი, 2009
- თ. მახარობლიძე ლინგვისტური წერილები – II, საქართველოს საპატრიარქოს წმ. ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტი. თბილისი, 2010
- ა. შანიძე, ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები. თბილისი. 1973.
- არნ. ჩიქობავა, 1950 - არნ. ჩიქობავა, ქართული ენის ზოგადი დახასიათება. ქეგლ, ტ. I თბილისი. 1950
- Makharoblidze T. (2013) - BASIC GEORGIAN. 2nd edition. LINCOM. DE; Germany. LINCOM Practical Language Courses; ISBN 9783862884674. 364pp.
- Makharoblidze T. (2012) THE GEORGIAN VERB. LINCOM.DE; Germany. ISBN 9783862882960. LINCOM Studies in Caucasian Linguistics 20. 656pp.2012.

Tamar Makharoblidze

Ilia State University
Tbilisi, Georgia

e-mail: tamar.makharoblidze@iiauni.edu.ge

<https://doi.org/10.52340/lac.2025.35.08>

SJIF 2026: 8.679

Flexional analysis of preverbal forms of *kona-q'ola* (have) verbs

(Abstract)

kona-q'ola (have) verbs are special verbs where the lexical root of the verb is represented according to the category of the possession object: *q'ola* for animate and *kona* for inanimate. The possessor actant is an indirect object in the dative case, while the possession object is an intransitive verb's grammatical subject in the nominative case. In these verbs, real and grammatical subjects do not coincide, which often leads to incorrect interpretation of these forms as inversive. These are medio-passive verbs lacking second-series forms.

Generally, *kona-q'ola* verbs are non-preverbal, but preverbal forms exist with changed semantics. Preverbal forms are used as interchangeable forms of *mot'ana-c'agheba* and *moq'vana-c'aq'vana* (bring-take away) verbs in present series. The flexion of these verbs reveals several peculiarities. Firstly, lexical root substitution occurs, e.g., *moitans* (he will bring) is *moaqvs* (he brings) in present, but preverbal forms of *kona-q'ola* verbs retain their morphology. In other words, the preverb changes the lexical meaning, making the verb transitive, but the grammatical picture remains unchanged, and no verbal person increase occurs. A significant peculiarity is that within the paradigm, the picture differs even in the first series. In the present tense, *momakvs* (*me is*) (I bring it) - *me* (I/me) is the indirect object, *is* (it) is the subject, while in the future tense (in *mq'ofadi* rows), *movitan* (*me mas*) (I will bring it) - *me* (I) is the subject in nominative, and *mas* (it) is the direct object in dative. Noteworthy, that such changes lead to deviations from flexion laws.

Keywords: *kona-q'ola* (have) verbs, preverbal forms, flexional analysis

რეცენზენტი: პროფესორი თამარ ლომთაძე